

- ²⁹ Ibid, hlm. 96; Lihat juga James P. Ongkili, 'Political Development in Sabah, 1963-1988', dalam, Jeffrey G. Kitingan & Maximus J. Ongkili (ed.), *Sabah 25 Years Later*, 1989, hlm. 66.
- ³⁰ Dalam perancangan (dokumen) menyebut bahawa, "*Many individuals will be sent to Malaya, Singapore and foreign countries for education and training. Sabahans already abroad will be encouraged to return if and when their training is completed, even in cases where there is no formal obligation to return. But these steps will not fill all needs, and it will be necessary to import workers, technicians, executives and others... Other measures also will be necessary to deal with manpower problems... Schools used teachers from abroad. Government departments and organisation need trained and experienced specialists of many kinds not yet available from within Sabah. The policy is to permit entry by qualified persons when Sabahans cannot fill necessary posts, but to stress the training, upgrading and posting of Sabahans as rapidly as possible.*" Dipetik dalam, *Sabah Development Plan, 1965-1970*, hlm. 30; Juga lihat ulasan dalam, Peter Spence Gudgeon, *Economic Development in Sabah*, 1981, hlm. 248; *Sabah Development Plan, 1965-1970*, hlm. 5.
- ³¹ Dipetik kenyataan, bahawa "*Foreign labour is needed in many expanding productive activities in Sabah, partly because of sparse population in certain developing areas, partly because many necessary skills are not available in adequate volume in Sabah... Foreign technicians, managers and leaders are a key factor in Sabah's current rapid economic growth. The modern life toward which Sabah is striving comes not from techniques and methods originating in Sabah but from inventions and ideas developed in advanced countries. With the Sabahanisation of government positions the number of expatriate officers is declining rapidly, in fact more rapidly than replacement are available from within Sabah. Until this shortage can be made up, assistance is needed from the United Nations and other sources. During the years ahead one of Sabah's most important development tasks is to train Sabahans for such high-level posts, as well as for other technical and administrative work.*" Dipetik dalam, *Sabah Development Plan, 1965-1970*, hlm. 4.
- ³² *United States Peace Corps. Secretariat, North Borneo File. Chief Secretary Office (CSO).B.316/13/1/[Part 1]/4-6*, surat Konsul Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 11 Mei 1961.
- ³³ *CSO.B.316/13/1/10*, surat pkeliling bertajuk, "*Peace Corpsi*" daripada Ketua Setiausaha kepada semua Residen dan Pengarah jabatan kerajaan, bertarikh 19 Mei 1961; Juga lihat salinan dalam fail, *Resident's Office Sandakan (ROS).1001/1/Part I. Peace Corps - General*.
- ³⁴ *CSO.B.316/13/1/7*, surat Ketua Setiausaha kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 18 Mei 1961.
- ³⁵ Ini kerana program *Peace Corps* dipercayai mempunyai persamaan dengan program UKVSO, iaitu pertubuhan sukarelawan pelajar British yang bergiat sebagai tenaga guru di Sabah ketika itu. Menurut kenyataan Grier, "*...particularly as they will be prepared to live on the country as pioneers in much the same way as our student volunteers do.*" Dipetik dalam, *CSO.B.316/13/1/7*, surat Ketua Setiausaha kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 18 Mei 1961.
- ³⁶ Dalam surat pkeliling Setiausaha Pejabat Tanah Jajahan di London kepada Gabenor pada 12 Mei 1961, menyebut; "*I would be grateful also for any general observations on the possible value of the Peace Corps for the territory under*

your administration, and for information regarding the impact if any on local public opinion of the recent announcements on this subject." Dipetik dalam. *Colonial Office (CO).SSA.191/70/6. Circular 496/61 Savingram: United States Peace Corps*, surat pekeliling Setiausaha Pejabat Tanah Jajahan London kepada Gabenor, bertarikh 12 Mei 1961.

- ³⁷ *CSO.B.316/13/1/10*, surat pekeliling bertajuk, "*Circular: Peace Corps*", bertarikh 19 Mei 1961. Bersama surat ini disertakan salinan risalah ringkas bertajuk, "*Extracts from Peace Corps, Fact Book.*"
- ³⁸ Seorang pegawai utama di Pejabat Ketua Setiausaha, L. S. Dixon secara peribadi memberi pandangan yang memperkecilkan kemampuan *Peace Corps* dan tenaga sukarelawanannya. Dixon berkata; "*I personally do not see Peace Corpsmen being integrated into the Labuk Valley Survey side by side with highly paid U.N. specialists. I also have my doubts about the use of local housing since dedicated and possibly self-righteous young Americans, while perfectly happy to live in kajang and atap, might develop contempt for the "Colonial" authorities who love in the lap of luxury. This of course is one point in seeking to disperse them to rural areas in which our own 'years between' students have accepted local conditions without demur.*" Lihat, *CSO.B.316/13/1/ 11*, nota catatan L.S. Dixon, bertarikh 19 Mei 1961.
- ³⁹ *CSO.B.316/13/1/16*, surat H.C.S. Sarawak (*CSO/7519*) kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 17 Mei 1961.
- ⁴⁰ Pandangan ini tersirat dalam kandungan sebuah surat pekeliling, antara lain menyebut; "*The most likely fields of activity are teaching, community development, agricultural extension work, health and sanitation, and it is contemplated that volunteers, who would be under supervision of experienced team leaders, should live with the people and for whom they are working, and be paid from United States funds and allowance sufficient to maintain a minimum decent standard of living; passages would be similarly provided. The cost to recipient territories is expected to be small, being limited to providing accommodation and perhaps local transport: but they may also be asked to waive income and personal taxation on salaries paid to the volunteers.*" Dipetik dalam, *CO.SSA 191/70/6. Circular 496/61*, surat pekeliling Setiausaha Pejabat Tanah Jajahan London kepada Gabenor, bertarikh 12 Mei 1961.
- ⁴¹ *Education Department (ED)/BA/20/6*, surat Pengarah Pelajaran (G.D. Muir) kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁴² Pertubuhan Koperasi menegaskan program *Peace Corps* sebagai mustahak untuk program pembangunan komuniti yang sedang dijalankan oleh Jabatan Pertanian. Lihat, *Co-operative (CO-OP).530/A/3*, surat Pendaftar Pertubuhan Koperasi (Colin Clarkson) kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 21 Mei 1961.
- ⁴³ Pengarah Jabatan Pertanian, E.J.H. Berwick menyambut baik cadangan program *Peace Corps* dalam bidang pertanian dan pembangunan luar bandar. Beliau terdorong oleh pendirian Pengarah Pertanian Sarawak yang merancang melawat ke Amerika Syarikat untuk meninjau kepakaran yang diperlukan dalam pembangunan luar bandar. Lihat, *Department of Agriculture (DA).73/61/6*, surat Pengarah Jabatan Pertanian kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 3 Jun 1961.
- ⁴⁴ Residen Pedalaman, berpendapat; "*In this Residency we can use with great profit teachers, community development workers, agricultural extension workers, construction foremen, medical assistants, mechanics, nurses and*

- surveyors.*" Dipetik dalam, *Resident Office of Interior (ROI).1320/16/16/2 H/C*, surat Residen Pedalaman kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁴⁵ Komisioner Jabatan Buruh dan Kebajikan mencadangkan supaya tenaga sukarelawan *Peace Corps* membantu penyelidikan mengenai kos hidup golongan pekerja dan menyediakan khidmat kesihatan di kawasan Tongod dan Sapi, Kinabatangan. Lihat, *Department of Labour and Welfare (DLW).160/1(4)R/A*, surat Komisioner Jabatan Buruh dan Kebajikan (J.P. Rutherford) kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁴⁶ Jabatan Perkhidmatan Perubatan menyokong kuat cadangan program *Peace Corps* kerana keperluan yang kritikal terhadap tenaga doktor, jururawat, juruteknik makmal, pekerja-pekerja untuk program kempen membasmi malaria dan kempen pengawalan batuk kering. Lihat, *Department of Medical Service (DMS)/1405/6/13*, surat Pengarah Jabatan Perkhidmatan Perubatan kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 13 Jun 1961.
- ⁴⁷ Pengarah Jabatan Kerja Raya menyambut baik cadangan program *Peace Corps* dengan penjelasan bahawa tenaga sukarelawan *Peace Corps* dapat digunakan untuk tiga jenis tugas penting, iaitu ...*construction plant operator; plant and vehicle fitter, and; workshop fitter*. Dipetik dalam, *Department of Public Work (DPW). No.47/28/3*, surat Pengarah Jabatan Kerja Raya kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁴⁸ Pertubuhan St. John menyokong cadangan program *Peace Corps* untuk tujuan membuka stesen baru di Jesselton, Sandakan, Tawau, Labuan, Beaufort dan Papar. Menurutnya, "...*the training of personnel in up-to-date methods which can be adapted in this Colony is moving too slowly...perhaps the Peace Corps might be in a position to assist the St. John Ambulance Brigade in the formation and training of an efficient Voluntary Ambulance Service throughout the Colony.*" Dipetik dalam, *CSO.B.316/ 13/1/34*, salinan surat Pesuruhjaya St. John kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁴⁹ Pengarah Jabatan Tanah dan Ukur menyambut baik cadangan program *Peace Corps* dan mengakui kepakaran dalam bidang survei di Amerika Syarikat. Beliau berkata, "... *surveyors, draughtsmen, computers etc with experience of Cadastral work...These could be expected to understand the aims and objects of this Department and by working as Supernumeraries in the Department could make a valuable contribution by the infusion of new ideas.*" Dipetik dalam, *Land and Survey (L.S).4001.115.2*, surat Pengarah Jabatan Tanah dan Ukur kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 29 Mei 1961.
- ⁵⁰ Jabatan ini menyatakan keperluannya terhadap beberapa orang juruukur berpengalaman untuk merentas kawasan hutan bagi mendapat sumber berpontensi bagi pembangunan pelan pembinaan sebuah Taman Nasional. Tenaga pakar juga diperlukan untuk mengurus taman itu pada masa hadapan. Lihat, *Forestry Department (FD).4101/4/4*, surat Konservator, Jabatan Perhutanan Sandakan kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 3 Jun 1961.
- ⁵¹ Pengarahnya memaklumkan bahawa tidak ada jawatan kosong di jabatannya, tetapi ada kemungkinan akan menggunakan tenaga sukarelawan *Peace Corps* sebagai Pustakawan di ibu Pejabat, Jesselton dan Pejabat Cawangan, Sandakan. Lihat, *Information (INF).12/61JMD/JW*, surat Pengarah Jabatan Penyiaran dan Informasi kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁵² Jabatan Polis juga menyokong cadangan program *Peace Corps*, khususnya keperluan terhadap guru pakar Bahasa Inggeris untuk Sekolah Latihan Polis di Jesselton ketika itu. Pesuruhjaya Polis memberi harapan yang tinggi untuk

- mendapatkan khidmat guru *Peace Corps*, berkata: "*The function of this teacher if he can be recruited is to raise the standard of education both of recruits joining the Police Force and of the men already in it. You might well feel that this is the sort of job a member of the Peace Corps could do quite well. For my part I would welcome any assistance I can get even if it means that all my policemen will speak English with an American accent.*" Dipetik dalam, *Academy (A).714/31/4*, surat Pesuruhjaya Polis kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 8 Jun 1961.
- ⁵³ Residen Bahagian Tawau menyambut baik cadangan program *Peace Corps* dengan menyenaraikan beberapa keperluannya dalam bidang-bidang pendidikan, tanah dan ukur, penyiaran dan informasi, perubatan, pertanian dan pembangunan komuniti. Lihat, *Resident Office, Tawau (ROT).01464/6*, surat Residen Tawau kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 8 Jun 1961.
- ⁵⁴ Residen Pantai Barat telah mendapat persetujuan dan sokongan daripada semua Pegawai Daerahnya terhadap cadangan program *Peace Corps*, tetapi dengan dua syarat penting, iaitu; tenaga sukarelawan *Peace Corps* harus bekerjasama rapat dengan Pegawai-Pegawai Daerah, dan tenaga sukarelawan *Peace Corps* tidak boleh terlibat dalam sebarang aktiviti misionari Kristian. Lihat, *Resident Office, West Coast (ROWC).403/1/13*, surat Residen Pantai Barat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 13 Jun 1961.
- ⁵⁵ Misalnya, Pengarah Jabatan Perangkaan dalam surat maklumbalasnya, berkata; *...to inform you that there is no volunteer from this office.* Dipetik dalam, *Statistics (STAT)/11/61/52*, surat Pengarah Jabatan Perangkaan kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Jun 1961.
- ⁵⁶ Pengarahnya memberi laporan *nil return* (tidak memerlukan) program *Peace Corps* di jabatannya. Lihat, *Post and Telegraph (P.&T.R).314/45*, surat Pengarah Jabatan Pos dan Telegraf kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁵⁷ Laporan *nil return* daripada Pengarahnya. Lihat, *Audit Office (A.O).2001/2/803*, surat Pengarah Jabatan Audit kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁵⁸ Dalam suratnya, Pengarah Jabatan Perdagangan dan Kastam berpandangan bahawa; "*Although the American Peace Corps is undoubtedly an admirable project. I cannot see how this Department could usefully absorb any of its members. They would seem to be better placed in the fields of education, sport, agriculture and constructive developments.*" Dipetik dalam, *Trade and Customs (TCT).3/14/2*, surat Pengarah Jabatan Perdagangan dan Kastam kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁵⁹ Laporan menyebut tidak ada pekerjaan yang sesuai untuk *Peace Corps*. Lihat, *Geological Survey, North Borneo (GSNB).601/406*, surat Pengarah Jabatan Geologikal Servei kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁶⁰ Laporan *nil return* daripada Pengarahnya. Lihat, *Aviation and Meteorology (ADM)/285/306*, surat Pengarah Jabatan Penerbangan Awam dan Kaji cuaca kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 26 Mei 1961.
- ⁶¹ Laporan *nil return* daripada Pengarahnya. Lihat, *Inland Revenue Department (AD)/7/4/ARW/6*, surat Pengarah Jabatan Hasil Dalam Negeri kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 26 Mei 1961.
- ⁶² Dr. Thomas Anthony Dooley, (1927-1961) telah menubuhkan MEDICO untuk memberi bantuan perubatan di Laos antara tahun 1956-1959 dengan kos ditanggung oleh *International Rescue Committee (IRC)*. Pada 5 Jun 1960, beliau

dianugerahkan Doktor Kehormat oleh University of Notre Dame sebagai menghargai jasanya. Lihat, James T. Fisher. 1997. Reviews. Tom, We Hardly Know Your, Dr. America: The Live of Thomas A. Dooley, http://www.culturewars.com/CultureWars/Archives/cw_feb98/Dooley.html, 10 Januari 2008.

- ⁶³ Dalam laporannya, menyebut: *If the Peace Corps Volunteer is as modest, and fits into the picture as well, benefit will occur. The effect, on the other hand, of a few free-lance political propagandists with possibly unsuitable ideas on "Tyranny and freedom" might be rapid and not entirely beneficial.* Dipetik dalam, *Accountant General (ACGEN).No.2607/2*, surat Ketua Akauntan kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 27 Mei 1961.
- ⁶⁴ Dengan pendirian yang tegas, Ketua Hakim merumuskan dalam laporannya; *The mere fact, however, that an American lawyer would not be a suitable member of Chambers as such must cast doubts on his suitability to assist in such a course.* Dipetik dalam, *Attorney General (AG).1/61/71*, surat Ketua Hakim kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 24 Mei 1961.
- ⁶⁵ *CSO.B.316/13/1/28*, surat Ketua Setiausaha kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 27 Mei 1961.
- ⁶⁶ Saranan Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada kerajaan Sabah mengenai perkara ini, menyebut; *"A telegram from Sargent Shriver indicates that since the present demand for Peace Corpsmen exceeds this year's anticipated supply, there isn't much hope for North Borneo on the first go-round. I am not entirely discouraged by this and think we should go ahead with the submission of requests anyway. There is always the chance that there may be a miscalculation this year and, if not, we should get in on the ground floor for next year. So, let me have a paper on the subject when you can get around to it. I'll give it a vigorous boost."* Dipetik dalam, *CSO.B.316/13/1/27*, surat Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 Mei 1961.
- ⁶⁷ Konsep bantuan sukarelawan CUSO amat berbeza dengan konsep sukarelawan *Peace Corps*. CUSO hanya bertindak sebagai agensi melatih sukarelawan. Manakala negara penerima akan bertanggungjawab sepenuhnya menanggung segala kos berkaitan ganjaran dalam tempoh perkhidmatan seperti gaji, elaun, perumahan, pengangkutan dan sebagainya. Kerajaan Sabah telah menolak tawaran daripada CUSO yang berpusat di Singapura.
- ⁶⁸ *CSO.B.316/13/1/68*, surat Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 28 Ogos 1961.
- ⁶⁹ *CSO.B.316/13/1/90*, memorandum untuk Majlis Eksekutif daripada Ketua Setiausaha, bertarikh 22 November 1961.
- ⁷⁰ *CSO.B.316/13/1/226-227*, surat Ketua Setiausaha kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 12 Mac 1962.
- ⁷¹ *CSO.B.316/13/1/220-225*, draf perjanjian program *Peace Corps - Annexure I dan Annexure II*.
- ⁷² *CSO.B.316/13/1/214*, surat *Peace Corps* kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 19 Februari 1962; *CSO.B.316/13/1/241*, surat *Peace Corps* kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 16 Mac 1962.
- ⁷³ *CSO.B.316/13/1/230-232*, surat Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 15 Mac 1962.
- ⁷⁴ Dr. Landgraf mempunyai peranan penting dalam penubuhan sebuah Pusat Pengajian Asia Timur di *New York University*. Beliau fasih bertutur dalam

- bahasa Melayu dan pernah menjalankan penyelidikan Ph.D. dalam kalangan etnik Murut selama tujuh bulan antara tahun 1954-1955. Isteri beliau seorang jururawat dan guru yang berpengalaman. Lihat, *CSO.B.316/13/1/233*, surat Ketua Setiausaha kepada semua Pengarah Jabatan, bertarikh 19 Mac 1962; *CSO.B.316/13/1/177*, surat Dr. Landgraf kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 28 Januari 1961; *CSO.B.316/13/1/1A*, *United States Peace Corps (Sub-File Containing Bulkey Enclosures)*, surat Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 10 Mei 1962; John L. Landgraf, 1963, *Aspects of Anthropology and Language Study in the Peace Corps*, *The Modern Language Journal*, Vol. 47. No. 7, November, hlm. 305; *CSO.B.316/13/1/2*, salinan [ROS.No.1001/1/40], surat Ketua Setiausaha kepada setiap Pengarah Jabatan, bertarikh 17 Julai 1962.
- ⁷⁵ *CSO.B.316/13/1/1A*, *United States Peace Corps (Sub-File Containing Bulkey Enclosures)*, surat Konsul Jeneral Amerika Syarikat kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 10 Mei 1962.
- ⁷⁶ *ROS.No.1001/1/24-25. Peace Corps – General. Resident Office, Sandakan*, salinan surat Ketua Setiausaha kepada semua Pengarah Jabatan, bertarikh 17 Julai 1962.
- ⁷⁷ G.D. Muir, berkata; “*I see no objection to the employment of Peace Corps volunteers in association with the Australian system. It should be made clear, at this stage, that volunteers being accepted under this scheme must follow implicitly the instructions given to them for teaching English. This should not, however, prove difficult as the Australian system is developed from principles originating in the United States.*” Dipetik dalam, *ED/BA/20/6*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Ketua Setiausaha, bertarikh 23 Mei 1961.
- ⁷⁸ *Ibid.*
- ⁷⁹ Sepertimana gambaran yang diberikan oleh Muir, menyebut: *It should be made clear to those volunteers that these postings are all in very rural areas where there is no electric light or piped water supply, and there are no road communications or local centres of conventional entertainment.* *Ibid.*
- ⁸⁰ *Ibid.*
- ⁸¹ *CSO.B.316/13/148/151-155*, surat Gabenor kepada Setiausaha Ko-Operasi Teknikal, London, bertarikh 21 Disember 1961; *CSO.B.316/13/158/172-174*, surat Ketua Setiausaha kepada Konsul Jeneral Amerika Syarikat, bertarikh 18 Januari 1962.
- ⁸² Sejak tahun 1962, pemerintah Kolonial British di Sabah telah memperkenalkan pengantar bahasa Inggeris di peringkat darjah 1 sehingga darjah 3 di semua sekolah rendah kerajaan. Ini membawa kepada pengenalan satu tahap pendidikan yang dinamakan sebagai ‘kelas peralihan’ (*Bridge class*) khususnya dikenakan kepada semua pelajar sekolah-sekolah vernakular Melayu dan Cina yang telah tamat darjah 6. Mereka dikehendaki mengikuti kelas peralihan dalam pengantar bahasa Inggeris selama satu tahun sebelum memasuki peringkat tingkatan 1 atau sekolah menengah yang ketika itu menggunakan pengantar bahasa Inggeris. Lihat, *North Borneo Annual Report, 1962*, hlm. 94; *North Borneo Annual Report, 1963*, hlm. 74.
- ⁸³ *CSO.B.316/13/1/11/39-40*, surat Ketua Setiausaha kepada semua Pengarah Jabatan, bertarikh 17 Julai 1962.
- ⁸⁴ Sejumlah 32 orang telah diterima oleh Sabah. Manakala 3 orang lagi yang mempunyai kepakaran dalam bidang pembangunan komuniti (*4-H Club*) akan dihantar ke Sarawak terlebih. Lihat, *CSO.B.316/13/4*, surat Ketua Setiausaha

- kepada Residen Sandakan, bertarikh 7 Ogos 1962: *ED/BA/20/127*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Residen Sandakan, bertarikh 22 Ogos 1962.
- ⁸⁵ Menurut rancangan asal, lokasi tugas masing-masing adalah seperti berikut; Geraldina Allison (Bandau), Barbara Burkholder (Tandek), Edward Burris (Sandakan), John Dias (Sandakan), Terrence Brungardt (Bum Bum), Joan Dillard (Tenghilan), John English (Tawau), Richard Fidler (Tenom), Modelyn Kajer (Sipitang), Robert Moran (Jesselton), Jesse Zellner (Jesselton), Philip Peterson (Tambunan), Jean Peterson (Tambunan), Lowell Duval (Sandakan), Dudley Weeks (Kota Belud) dan Mary Weeks (Kota Belud). Lihat, *CSO.B.316/13/4*, surat Ketua Setiausaha kepada Residen Sandakan, bertarikh 7 Ogos 1962.
- ⁸⁶ Mereka ditugaskan di Sekolah Menengah St. Francis Xavier, Keningau. Lihat, *ED/BA/20/127*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Residen Sandakan, bertarikh 22 Ogos 1962.
- ⁸⁷ *North Borneo Annual Report, 1963*, hlm. 85.
- ⁸⁸ *Ibid.* hlm. 81 & 84.
- ⁸⁹ *Ibid.* hlm. 76.
- ⁹⁰ *Nuffield Foundation* telah ditubuhkan pada tahun 1943 oleh William Morris atau bergelar Lord Nuffield, iaitu pengasas syarikat *Morris Motors*. Lihat, *Ibid*; Untuk maklumat mengenai yayasan ini, lihat About the Foundation. <http://www.nuffieldfoundation.org/go/aboutus/page-139.html>, 2 Februari 2008.
- ⁹¹ Menurut satu laporan rasmi, menyebut; "*In 1963 further help in this field came through the services of volunteers from the United States Peace Corps, who have quickly learned these specialized teaching techniques.*" Dipetik dalam, *North Borneo Annual Report, 1963*, hlm.76.
- ⁹² Mereka adalah Ralph D. Smith, Thomas E. Belina, Thomas R. Evans, Howard N. Hintze, Arthur J. Holder, Terry A. Story, Roland Werner, Phyllis J. Cairns, Linda A. Ehlinger, Patricia A. Jesella, Francis C. Li, Judith Schmick, Judith V. Strauch dan Joan D. Taylor. Lihat, *CSO.B.316/13/10/101-103*, surat Ketua Setiausaha kepada semua Pengarah Jabatan, Residen termasuk Pegawai Daerah Labuan, bertarikh 25 April 1963.
- ⁹³ *Ibid.*
- ⁹⁴ *ROS.1001/1/1/126-130*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada semua Pengarah Jabatan, bertarikh 6 Januari 1964.
- ⁹⁵ Mereka adalah Zoltan Szigethy (Sekolah Chen Sin, Tuaran); Karen Gernant (SRK Lahad Datu); Linda Thomas (Sekolah Che Voon, Lahad Datu); Judith German (Sekolah Anglikan Segama, Lahad Datu); Patricia L. Richardson (SRK Tawau); Maryanne McLaughlin (Sekolah Hing Hwa, Tawau); Micheal Duffy (Sekolah Holy Trinity, Tawau); Pearl Lieb (Sekolah Inggeris Labuan); Judith Stone (Sekolah St. Anthony, Labuan); Laurel Miller (Sekolah Che Wen, Labuan); Charles C. Ford (SMK Abdul Rahim, Kudat); Robert Schmidt (Sekolah Hwa Lian, Kudat); Irving R. Borden (Sekolah Chung Hwa, Tenom); Birch Robinson (Sekolah Sung Siew, Sandakan); Benjamin Chang (Sekolah Inggeris Lok Yuk, Jesselton); Philip Vernon dan isterinya, Joyce Vernon (Sekolah St. Micheal, Penampang), dan Robert Jackman (Sekolah Nyuk Hwa, Semporna). *Ibid.*
- ⁹⁶ Kontingen ketiga terdiri daripada 21 orang. Kontingen keempat pula terdiri daripada 18 orang guru dan selebihnya (28 orang) untuk keperluan dalam beberapa bidang seperti, pertanian (enam orang); penyiaran (enam orang); perhutanan (tiga orang); geologi (seorang); perubatan (lima orang); pos dan telekomunikasi (seorang), dan, stenografi (enam orang). Lihat, *ROS.1001/1/Part 1/125*. Salinan (*CSO.B.316/13/12 - W/C*) Surat Setiausaha Tetap,

- Kementerian Kebajikan Sosial kepada Pegawai-Pegawai Daerah Sandakan, Kudat dan Tambunan, bertarikh 28 November 1963.
- ⁹⁷ *Ministry of Health (MH).217/1, United States Peace Corps*, salinan [F.131/4/65] surat Setiausaha Kementerian Kewangan kepada Timbalan Setiausaha Persekutuan di Kota Kinabalu, bertarikh 7 April 1964.
- ⁹⁸ Rekod mengenai nama dalam kontingen keempat ini tidak dapat ditemui setakat ini. Dengan kata lain, tidak ada rekod ditemui dalam fail yang telah dirujuk oleh pengkaji.
- ⁹⁹ *Ministry of Social Work (MSW).306/14/22/K/H*, salinan surat Setiausaha Kewangan kepada semua Residen dan Ketua Jabatan, bertarikh 11 Mac 1964.
- ¹⁰⁰ Ibid.
- ¹⁰¹ William H. Buell menegaskan bahawa: "*It is hoped to post Peace Corps English teachers to as many as possible of the following Chinese primary schools in January, 1965*", iaitu terdiri daripada Sekolah St. Peter (Sesi Cina) dan Sekolah Sacred Heart di Kudat; Sekolah Chung Hwa di Kota Belud; Sekolah Chung Hwa di Tamparuli; Sekolah St. Peter dan Sekolah Lok Yuk di Telipok; Sekolah Good Shepherd dan Sekolah St. Peter di Menggatal; Sekolah Yue Min di Penampang; Sekolah Yick Nam di Inanam; Sekolah Luk Yuk (Sesi Cina), Sekolah Shan Tao, Sekolah Chung Hwa di Jesselton; Sekolah Cheng Hwa dan Sekolah St. Joseph (Sesi Cina) di Papar; Sekolah Hwa Chiau di Bongawan; Sekolah Pei Yin di Membakut; Sekolah Chi Hwa di Weston; Sekolah Chung Hwa No. 1 di Tenom, Sekolah Yuk Nam di Kemabong; Sekolah Yuk Yin di Keningau; Sekolah Chi Hwa, Sekolah Pei Yin dan Sekolah Pei Hwa di Sandakan; Sekolah Siew Ching di Lahad Datu, dan Sekolah Yuk Chin, Sekolah Sin Hwa dan Sekolah Chung Hwa di Tawau. Dipetik dalam, *ED/BA/20/Vol.3/149*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada semua Pegawai Daerah, bertarikh 26 Mac 1964.
- ¹⁰² *ED/BA/20/Vol.4/149*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada semua Residen, Pegawai Pendidikan Daerah dan Guru Besar, bertarikh 12 Disember 1964.
- ¹⁰³ Buell, menyebut; "*It should be emphasized that we will very likely not get as many of these teachers as we have asked for. Principals of schools should, when making their staffing plans, take into account the fact that they may not actually get these teachers. Because of this uncertainty, Peace Corps teachers newly posted to a school in January 1965 may be considered as supernumerary to the establishment quota for purposes for the Unified Teaching Scheme. (Teachers already at a school or replacements for present Peace Corps teachers will, however, count within the quota). If the supply of teachers is short, replacements will be given priority over new postings.*" Dipetik dalam, *ED/BA/20/Vol.3/273*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada semua Residen, Pegawai Daerah, Pegawai Pelajaran dan Guru Besar, bertarikh 7 Mei 1964.
- ¹⁰⁴ *ED/BA/20/Vol.4/150*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada semua Residen, Pegawai Daerah, Pegawai Pelajaran dan Guru besar, bertarikh 12 Disember 1964.
- ¹⁰⁵ Mereka adalah Vance Deason di Sekolah Inggeris Lok Yuk, Jesselton (pengganti Mr. Story); Gordon Temple di Sekolah St. Paul, Beaufort (pengganti Mr. Evans); Rose M. Alkire di Sekolah St. Anthony, Tenom (pengganti Miss. Strauch); Michael B. Wood di Sekolah St. Anthony, Labuan (pengganti Miss Stone), dan; Richard G Sisti di sekolah menengah kerajaan, Tawau (pengganti Mr. G. Grantham). Lihat, *ED/BA/20/Vol.4/180*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada semua Residen, Pegawai Daerah, Pegawai Pelajaran Daerah, Pengetua dan Guru Besar, bertarikh 8 Januari 1965.

- ¹⁰⁶ Mereka adalah Bobby Marie Mosley di SMR Jesselton (pengganti Mr. Belina); J. Keith Reynolds di SMR Cina, Tawau, dan Ellen F. Clark (pengganti Miss Li) dan Ann Mary Francis di SMCina, Sandakan. Ibid.
- ¹⁰⁷ Mereka adalah Carl A. Trocki di Sekolah Inggeris Lok Yuk, Jesselton (pengganti Mr. Chan); Michael J. Whitcraft di Sekolah Chung Hwa No. 1, Tenom; Paul Stark di Sekolah Chen Hwa, Papar; Gloria Ann McArn di Sekolah Chung Hwa, Kota Belud; Diane K. Mauzy di Sekolah Chi Hwa, Sandakan; Michael E. Righi di Sekolah Chi Wen, Labuang, dan Mary E. Avery di Sekolah Yuk Yin, Keningau. Ibid.
- ¹⁰⁸ Mereka adalah Donna M. Sprague (SRK Semporna – kelas peralihan menggantikan Holder); Wilma D. Cable dan Cecilia A. Newman (SRK Andrassy, Tawau); Martha L. McCurdy (SRK Kota Belud); Brian McCarthy (SRK Kiulu), dan Ronald R. Kuhl (SRK Tambunan). Ibid.
- ¹⁰⁹ Mereka terdiri daripada 20 orang bertugas di sekolah rendah dan sekolah menengah kerajaan; 27 orang di sekolah rendah dan sekolah menengah vernakular Cina dan 13 orang di sekolah rendah mubaligh. Lihat, *ED/BA/20/Vol.4/200*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kebajikan Sosial, Setiausaha Kewangan, semua Residen dan sebagainya, bertarikh 11 Februari 1965.
- ¹¹⁰ Kontingen keenam ini mengikuti program kursus orientasi di Maktab Sabah dari 28 Disember 1965 sehingga 8 Januari 1966. Lihat, *F.711/6 (90)*, surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Residen Sandakan, bertarikh 21 Disember 1965.
- ¹¹¹ *ED/BA/20/Vol.5/*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kebajikan Sosial dan semua Residen, Pegawai Pelajaran dan Guru Besar, bertarikh 5 Januari 1966.
- ¹¹² *North Borneo Annual Report, 1963*, hlm. 85.
- ¹¹³ *ED/BA/20/Vol.4/200*, surat Pengarah Jabatan Pelajaran kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kebajikan Sosial, Setiausaha Kewangan, semua Residen dan sebagainya. Bertarikh 11 Februari 1965; *ED/BA/20/Vol.5/*, surat Pengarah Pelajaran kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kebajikan Sosial dan semua Residen, Pegawai Pelajaran dan Guru Besar. Bertarikh 5 Januari 1966.
- ¹¹⁴ *Finance (F).711/7(19)*, surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Setiausaha Tetap UPE di Jabatan Perdana Menteri, bertarikh 3 Mei 1966.
- ¹¹⁵ *North Borneo Annual Report, 1963*, hlm. 86.
- ¹¹⁶ Mereka adalah Sybil Aldrige; Bruce Becker; Mary Lynn Bender; Mary Catherine Brady; Lydia Ordell Butts; Dorothea Robert Clark; Robert Clark; Ann Ronald Daigle; Ronald Daigle; James DeHarpporte; Paul L. Fix; Elsie Frazier; Paul Grady; Douglas Hearn; Lyn Shapiro Hodson; William Alan Hodson; Jane Hogan; Margaret Keeney; Diane Larsen; James Lofgren; David McCarthy; Thomas Meinhover; James Moore; Sharyn James Moore; Mariam Mosley; Kathleen O'Shea; Bruce Pachter; Nancy Rabenstein; Peter Ragan; Gretchen V. Robinette; Victor Robinette; Joseph Sims; Kenneth Skinner; Carmen Springer; Dorothy Waldrup; Carol Jame Warren, dan James Warren. Lihat, *ED/BA/20/Vol.9/53*, senarai tenaga sukarelawan *Peace Corps* di Sabah pada 1 Ogos 1969.
- ¹¹⁷ Mereka adalah John Camden; Barbara Gordon; William Gordon; John Stu Hoverman; William Michael O'Shea; Patricia Powell; Carol F. Soltysik; Frederick Soltysik; Marcia Spock; Marie Steven White, dan Steven White. Ibid.
- ¹¹⁸ *ED/BA/20/Vol.9/1*, memorandum Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 3 April 1969.

- ¹¹⁹ Jabatan Pelajaran telah memohon untuk bantuan tenaga sukarelawan dalam beberapa tugas tambahan seperti berikut; dua orang membantu untuk menyusun atur pendaftaran pelajar tahun 1969 dan untuk menyediakan prosedur peperiksaan seperti pengiriman borang, peraturan, silibus dan sebagainya, dan mengkompilasikan buku keputusan peperiksaan 1968 bagi aliran Melayu dan aliran Cina; dua orang diperlukan untuk melakukan tugas menyemak senarai kemasukan peperiksaan *Cambridge*, memindah maklumat calon persendirian ke dalam borang khas kemasukan, membuat indeks skrip-skrip peperiksaan kerajaan dan Ujian Kelayakan Calon; dua orang diperlukan untuk tugas membantu mengirim surat *backlog* yang telah ditandatangani, membantu bahagian teknikal seperti menaip; dua orang diperlukan untuk mengkompilasikan maklumat statistik bagi matapelajaran yang telah dilaksanakan sebelum tahun 1968. Ibid.
- ¹²⁰ Menurut kenyataan Pengarah Pelajaran Sabah, berkata; "...*their duties will be mainly to do the extra assignment given by the Education Officer whenever required. No charges will be made on the department provided that they can stay in the hostel in Gaya College or Sabah College if required.*" Dipetik dalam, Ibid.
- ¹²¹ Ibid.
- ¹²² Maka 28 orang tersebut adalah empat guru Matematik, tiga guru Sains, empat guru Kimia dan tiga guru Fizik untuk sekolah menengah; empat guru Matematik Sains untuk sekolah rendah; empat guru bahasa Inggeris untuk sekolah rendah; empat guru bahasa Inggeris untuk Sekolah Menengah; dua pustakawan untuk Jabatan Pelajaran dan Maktab Perguruan. Lihat, *ED/BA/20.Vol.9/14*, salinan (F.711/7/Pt.II/247) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 12 Jun 1969.
- ¹²³ Bagi bidang kesihatan; lima orang jururawat kesihatan awam dan lima orang jururawat/juruteknik TB. Bagi bidang pendidikan; empat Seni Industry, empat Matematik untuk sekolah menengah, tiga Biologi, empat Kimia, tiga Fizik, empat Sains/Matematik untuk sekolah rendah, empat bahasa Inggeris, dua Sains Perpustakaan). Lihat, *ED/BA/20/Vol.9/76*, salinan (F.711/7/III/153) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 21 Februari 1970.
- ¹²⁴ Manakala selbihnya, iaitu tujuh guru Fizik, enam guru Matematik, tujuh guru Kimia, dan enam guru Biologi adalah untuk Semenanjung Malaysia. Lihat, *ED/BA/20/Vol.9/104*, salinan [KP.8509/YB-2/Vol.III/(15)] surat Setiausaha Tetap Kementerian Pelajaran Malaysia kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 September 1970.
- ¹²⁵ Mereka adalah Bruce R. Becker (SMRK Tenom - Kelas Peralihan); James DeHarpporte (St. Martin SS, Tambunan - Seni); David McCarthy (St. John SS. Tuaran-Matematik/Sains). Lihat, *ED/BA/20/ Vol.9/70*, salinan senarai alamat surat menyurat tenaga sukarelawan *Peace Corps* di Sabah, bertarikh 1 Januari 1970.
- ¹²⁶ NZVSA (empat orang); AVA (lima orang); CUSO (19 orang) Colombo Plan Canada (tiga orang) dan Colombo Plan New Zealand (tiga orang). Lihat, *ED/BA/20/Vol.9/79*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 20 Mac 1970.
- ¹²⁷ *ED/BA/20/Vol.9/78*, salinan (F.711/7/III/160) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 9 Mac 1970.

- ¹²⁸ ED/BA/20/Vol.9/91, salinan (D/CON/358/7-Appendix) surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 22 Julai 1970.
- ¹²⁹ Permohonannya telah dikemukakan pada bulan Ogos 1970 kepada Ketua Setiausaha Negara. Lihat, ED/BA/20/Vol.9/97, salinan (F.711/7.III/203) Surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 12 Ogos 1970; ED/BA/20/Vol.9/101, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Michael Q. Philley, bertarikh 18 September 1970.
- ¹³⁰ Hal ini dapat dijelaskan melalui kenyataan sebuah suratnya, menyebut; *"I would like to request an extension of one year to continue working with the Primary School Malay-Medium Maths/Science Project which is under the direction of Mr. J.D. McDonald, Maths/Science Officer, Sabah. Earlier, I had expressed to Mr. McDonald my desire to teach science at the secondary school level if I extended for a third year of service. However, after further consideration I feel that I can be more useful if I continue with the Maths/Science Project, especially considering that I have already had one year's experience and familiar with the teachers who have trained to become group supervisors. Also, I feel that my role should be more satisfying now that lesson materials are beginning to arrive from West Malaysia, giving me more time to work with the group supervisors as they visit schools."* Dipetik dalam, ED/BA/20/Vol.9/95, surat Michael Quinn Philley kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 7 Ogos 1970.
- ¹³¹ Walaupun beliau cuba memohon bantuan sebuah kenderaan motorsikal untuk menjalankan tugasnya, tetapi tidak diluluskan pihak Jabatan Pelajaran. Dalam satu kenyataan Pengarah Pelajaran Sabah mengenai peranan beliau, menyebut; *"His work require him to visit school at widely different location e.g. Paginatan Paus at Ranau, Pengalat Besar at Papar, Kiulu at Tuaran, Biah Sodonon at Keningau. To do this he needs a motor cycle. The monthly estimated mileage is well over 400 miles a month. However, a standing rule of payment at the rate of \$25.00 per month as a special case allowance is vital to his effectiveness."* Dipetik dalam, ED/BA/20/Vol.9/129, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pegawai, Kewangan Persekutuan Sabah, bertarikh 4 Disember 1969; Juga lihat, ED/MSP/HDB/2C/14, surat Michael Philley, Jabatan Pelajaran Kota Kinabalu kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 20 Oktober 1970; ED/BA/20/Vol.9/120, memorandum Pengarah Pelajaran Sabah kepada Michael Philley, bertarikh 11 November 1970.
- ¹³² ED/BA/20/Vol.9/128, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pegawai Pelajaran Kota Kinabalu, bertarikh 4 Disember 1970.
- ¹³³ Masing-masing memohon untuk melanjutkan perkhidmatan pada bulan Oktober 1970. Lihat ED/BA/20/Vol.9/115, salinan (F.711/7/PT.IV/56) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 23 Oktober 1970; ED/BA/20/Vol.9/111, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 13 Oktober 1970; ED/BA/20/Vol.9/110 & 108, surat En. & Pn. Hoverman kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 Oktober 1970.
- ¹³⁴ Perkara ini dapat dijelaskan dengan kenyataan Steven White, menyebut; *"After one more term of teaching my wife and I will have completed the regular 2 year Peace Corps service. We have enjoyed our stayed here, and, as we have spent nearly all of our 2 years of married life in Sabah, it is very much like a second home to us. We have both found teaching to be gratifying work and for*

this reason we request to be allowed to continue our work here for one more year. We have felt that our presence has been useful and needed, especially in the higher forms. As you know, G.S.S. Papar has begun a pure science stream in form 4 this year. I would like the opportunity to continue chemistry and biology with this form 4 through the Cambridge Exam. This, I feel, will not only be of benefit to these students, but will provide continuity and stability to you young science departments. I also hope to help in organization of the new science labs that are soon to be constructed at our school and to arrange for the storage and organization of the thousand of dollars worth of new equipment that the Dept. of Education has newly provided. This also will be of help to the Scottish Integrated Science Plan that is to begin functioning next year. My wife and I both feel that our 2 years of experience teaching in Sabah will enable us to function at a higher standard next year and perhaps we will be able to leave the school something more permanent, in substance or tradition." Dipetik dalam, ED/BA/20/Vol.9/107, surat En. & Pn. White kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 14 Julai 1970.

¹³⁵ ED/BA/20/Vol.9/117-A, surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengetua Maktab Gaya, bertarikh 19 Oktober 1970.

¹³⁶ ED/BA/20/Vol.10/5, surat Pengetua Maktab Perguruan Kent (Hashim bin Jasa) kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 28 Disember 1970.

¹³⁷ ED/BA/20/Vol.9/104, salinan (KP.8509/YB-2/Vol. III/(15) surat Setiausaha Tetap Kementerian Pelajaran Malaysia kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 September 1970.

¹³⁸ Mereka adalah Guy Amstrong (SMK Gunsanad, Keningau), Lawrence Bishop (SRK Tuaran), Robert Fearn (SM Vokesyenal Likas), Ronald Henry (Kolej Sabah), Eugene Hester (SRK Pekan Papar), Joan Marire Rominski (SMK Abdullah, Semporna), Robert Stanforth (SMK Abdul Rahim, Kudat), J. Richard Murphy (Sekolah Vokesyenal Pertanian Tuaran), Paul Thompson (SMK Arshad, Kota Belud), dan George Daleiden (SMK Tamparuli). Lihat, ED/BA/20/Vol.9/127, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Timbalan Pengarah *Peace Corps* (Baudouin F. de Marcken), bertarikh 2 Disember 1970; ED/BA/20/Vol.10/7, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Timbalan Pengarah *Peace Corps*, bertarikh 5 Januari 1971.

¹³⁹ ED/BA/20/Vol.10/11, salinan (F.711/7/Pt.IV/102) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 8 Januari 1971.

¹⁴⁰ ED/BA/20/Vol.10/16, senarai alamat surat menyuarat tenaga sukarelawan *Peace Corps* di negeri Sabah pada 1 Januari 1971.

¹⁴¹ ED/BA/20/Vol.10/49, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 21 April 1971.

¹⁴² ED/BA/20/Vol.10/39, salinan (KP.8786/R/(126) surat dan lampiran Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 16 Mac 1971.

¹⁴³ Pengarah Pelajaran Sabah, melaporkan; "The State Government does not want any more *Peace Corps* volunteers from 1971 onwards." Lihat, ED/BA/20/Vol.10/40, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia, bertarikh 23 Mac 1971.

¹⁴⁴ ED/BA/20/Vol.10/151, salinan (F.712/9/268) surat pekeliling Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada semua agensi kerajaan di Sabah, bertarikh 1 Mei 1972; ED/BA/20/Vol.10/151, salinan (F.712/9/268) surat pekeliling

- Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada semua agensi kerajaan di Sabah, bertarikh 1 Mei 1972.
- ¹⁴⁵ ED/BA/20/Vol.10/152, surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Pengarah-Pengarah; Pelajaran, Pertanian, Perkhidmatan Perubatan dan Kerja Raya, bertarikh 2 Mei 1972.
- ¹⁴⁶ ED/BA/20/Vol.10/79, salinan (ED/MSP/HBA/1B/140) Surat Pegawai Matematik dan Sains kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 11 Oktober 1971; ED/BA/20/Vol.10/80, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 11 Oktober 1971; ED/BA/20/Vol.10/81, salinan [(16) dlm. BPE (BT) 40/291/2] surat Ketua Setiausaha Negara kepada Pengarah *Peace Corps*, bertarikh 6 November 1971.
- ¹⁴⁷ Mereka amat diperlukan untuk membantu menjalankan kursus kaedah baru pengajaran Matematik dan Sains dari daerah ke daerah; menyediakan alat mengajar yang digunakan dalam kursus; membantu memberi pendapat dan cadangan pada masa menjalankan kursus; melawat sekolah dan membantu Penolong Kanan menjalankan tugas mereka. Dalam perkataan Pegawai Penyelia, Raymond Emus Gintod menyebut mengenai kepentingan David Lower: "Oleh kerana tenaga mereka terutama Enche David Lower masih di-perlukan untuk menjayakan projek ini, maka saya dengan hormat-nya memohon agar perkhidmatan Enche David Lower di-Sabah ini di-sambong hingga perghujung tahun ini. Perlu di-katahui bahawa walau pun masa ini projek ini mempunyai tiga orang Sukarelawan Amerika (Larry Bishop, Gene Hester dan Michael Philley kerana telah di-sambong perkhidmatan hingga penghujung tahun ini), tetapi projek ini maseh memerlukan Enche David Lower kerana pada penggal kedua ini, projek ini akan membuka 4 pusat2 kegiatan baharu menjadi 13 pusat2 kegiatan yang di-awasi oleh projek ini." Lihat, ED/BA/20/Vol.10/136-137, salinan (ED/MSB/HDB/41/24) surat Pegawai Penyelaras Matematik dan Sains (Raymond Emus Gintod) kepada Pengarah Pelajaran Sabah (Abdu Aziz Ismail), bertarikh 25 Mac 1972.
- ¹⁴⁸ ED/BA/20/Vol.10/214, salinan (ED/PHS/GAF/56/121), surat Lower, Philley dan Hester kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 22 September 1972.
- ¹⁴⁹ ED/BA/20/Vol.155, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 8 Mei 1972.
- ¹⁵⁰ Mereka adalah Klinger, Armstrong, Bishop, Henry, Hester, Rominski, Stanforth, Thompson dan Rebecca. Lihat, ED/BA/20/Vol.10/166, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada tenaga sukarelawan berkenaan, bertarikh 9 Jun 1972; ED/BA/20/Vol.10/162, salinan (F.711/7/Pt.V/4) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 26 Mei 1972.
- ¹⁵¹ Mereka adalah Robert Stanforth di SMK Mat Salleh, Ranau; Lawrence Leon Bishop di SMK Pengiran Omar, Sipitang (dipindahkan dari SRK Tuaran); Robert W. Fearn di SMK Majakir, Papar, dan Paul Thompson di SMK Arshad, Kota Belud. Lihat, ED/BA/20/Vol.10/232, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan, bertarikh 27 Oktober 1972; ED/BA/20/Vol.10/238, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Imigresen, bertarikh 24 November 1972.
- ¹⁵² ED/BA/10/Vol.10/288, surat Koordinator Porjek (*Sabah Secondary Education In-Country Project*) kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 22 Oktober 1973.
- ¹⁵³ Di Amerika Syarikat, *Summer School* disediakan kepada pelajar-pelajar di semua peringkat pendidikan, dari sekolah rendah sehingga universiti untuk mendapat

- latihan tambahan atau mengulangi matapelajaran yang gagal untuk membaiki kredit atau mencukupi kredit kelayakan lulus dan tamat pengajian di peringkat universiti. Lihat, "Summer School", http://en.wikipedia.org/wiki/Summer_school, 14 Februari 2008.
- ¹⁵⁴ ED/BA/20/Vol.10/289, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengetua-pengetua SMK Tuaran, SMK Tamparuli dan SM St. John, Tuaran, bertarikh 24 Oktober 1973.
- ¹⁵⁵ Mereka adalah Harold Anderson, Ruth Bednarz, Duane Benson, Douglas Brown, Bon Fodrea, Steve Graham, Joann Lindenmeyer, Patricia Matisz, Marshall Mittnick, John Morgan, Wayne Raymond, Iva Stejskal, Wayne Summers dan Bruce Stenswick. Lihat, ED/BA/20/Vol.10/286, surat Warner W. Karshner, Project Co-ordinator Sabah Education *Peace Corps* Training Project kepada Pengarah Pelajaran Sabah (Omar Mohd Hashim), bertarikh 24 September 1973.
- ¹⁵⁶ Di samping itu, kerajaan Sabah juga membuat permohonan lain daripada agensi-agensinya sukarelawan asing bagi tahun fiskal 1974. Sejumlah berjumlah 51 orang telah dipohon, iaitu CUSO (23 orang), AVA (15 orang), *Peace Corps* (11 orang), JOCV (seorang) dan NZVSA (seorang). Kumpulan *Peace Corps* tersebut terdiri daripada dua orang pakar terapi untuk Jabatan Perkhidmatan Kebajikan, tiga orang pakar ekonomi untuk Kementerian Pembangunan Industri, seorang ahli Statistik, empat Pegawai Kesihatan, dan seorang pakar Perikanan untuk Jabatan Pertanian. Lihat, ED/BA/20/Vol.10/280. Salinan (F.712/9/ Pt.II/229) surat Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 7 Ogos 1973.
- ¹⁵⁷ ED/BA/20/Vol.10/289, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengetua-pengetua SMK Tuaran, SMK Tamparuli dan SM St. John, Tuaran, bertarikh 24 Oktober 1973.
- ¹⁵⁸ Tiga kelas aliran Melayu, iaitu satu kelas seramai 30 orang pelajar daripada SMK Tamparuli, dan dua kelas seramai 40 orang pelajar daripada SMK Badin (Tuaran), dan dua kelas aliran Inggeris dengan seramai 40 orang pelajar daripada SM St. John. Lihat, Ibid; ED/BA/20/Vol.10/288, surat Michael Philley (*Technical Coordinator, Sabah Secondary Education In-Country Training Project*) kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 22 Oktober 1973.
- ¹⁵⁹ Mereka adalah Duane Allen Benson (Matematik dan Fizik) dan John David Morgan (Geografi, Kajiayatan dan Sains Am) di SMK Abdullah; Joann Michele Lindenmayer (Kajiayatan, Kimia dan Sains Am) di Kolej Kent, Tuaran; Vernon Bruce Stenswick (Kimia, Fizik dan Matematik) di SM SANZAC, Kota Kinabalu. Wayne Norman Raymond (Kimia, Fizik dan Matematik) di SM SANZAC. Ruth Jean Bednarz (Kajiayatan, Kimia dan Matematik) di SMK Sandakan; Marshall Mittnick (Matematik) di SMK Labuan (beliau ditukar ke SMK Majakir, Papar pada bulan April 1974); Wayne Charles Summers (Matematik, Fizik dan Kimia) di SMK Arshad, Kota Belud; Douglas Brown (Fizik, Matematik dan Sains Am) di SMK Kuhara, Tawau; Patricia Caroline Matisz (Kajiayatan, Sains Am dan Sains Padian) di SMK Kota Kinabalu; Iva Stejskal (Kajiayatan, Kimia dan Sains Am) di SMK Papar; Steve Lee Graham (Fizik, Kimia dan Matematik) di SMK Kota Belud; Bob Fodrea (Kajiayatan, Kimia dan Sains Am) di SM St. Dominic, Lahad Datu, dan; Harold Anderson (Kimia, Fizik dan Sains Am) di SMK Pengiran Omar. Sipitang. Lihat, ED/BA/20/Vol.2/13-A, penempatan guru-guru sukarelawan Amerika 1974, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada semua Pegawai Pelajaran Kota Kinabalu, Keningau, Sandakan dan Tawau, bertarikh 24 Oktober 1973.

- ¹⁶⁰ Masing-masing direncanakan untuk mengajar di sekolah menengah, iaitu seorang guru Matematik di SMK Tamparuli; seorang guru Fizik dan Kimia di SMK Arshad, Kota Belud; seorang guru Fizik dan Kimia di SMK Abdul Rahim, Kudat; seorang guru Fizik dan Kimia di SMK Kota Marudu, dan; seorang guru Fizik dan Kimia di SMK Likas, Kota Kinabalu. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/66*. Senarai Permohonan Bantuan Sukarelawan Asing Untuk Tahun 1975.
- ¹⁶¹ Pada tahun 1975, terdapat sejumlah 257 tenaga sukarelawan *Peace Corps* sedang berkhidmat di seluruh negara, iaitu 16 orang di Sarawak dan 12 orang di Sabah. Selebihnya di Semenanjung Malaysia. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/69*, agihan tenaga sukarelawan *Peace Corps* di Malaysia, tahun 1975.
- ¹⁶² *ED/BA/20/Vol.2/76*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewanga, bertarikh 19 Julai 1975.
- ¹⁶³ Mereka adalah John David Morgan (SMK Abdullah, Semporna); Steve Lee Graham (SMK Arshad, Kota Belud); Vernon Bruce Stenswick (SMK Tg. Aru); Joann Michele Lindenmayer (SMK Tuaran); Ruth Jean Bednarz (SMK Sandakan); Wayne Charles Summers (SMK Arshad, Kota Belud), dan; Duane Allen Benson (SMK Abdullah, Semporna). Lihat, *PPN(E).801/2/Vol.1/26*, surat Pengarah *Peace Corps* (Robert Graulich), Kuala Lumpur kepada Pengarah YPES, bertarikh 2 November 1976.
- ¹⁶⁴ *ED/BA/20/Vol.2/117*, salinan (SMKR/F56/76/340) surat Pengetua SMK Ranau kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 15 Januari 1976.
- ¹⁶⁵ *ED/BA/20/Vol.2/118*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Encik. John Morgan, bertarikh 4 Februari 1976.
- ¹⁶⁶ *ED/BA/20/Vol.2/112*, salinan Surat Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah (Mohd. Hussein bin Ahmad), bertarikh 4 Disember 1975.
- ¹⁶⁷ *Universiti Kebangsaan (UK)/TNC/530*, surat Timbalan Naib Canselor UKM kepada Pengarah Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 29 Oktober 1976.
- ¹⁶⁸ *Pejabat Pembangunan Negeri (PPN) Ekonomi (E).801/2/Vol.1/79*, senarai sukarelawan asing mengikut organisasi dan jabatan di Sabah pada bulan September 1976.
- ¹⁶⁹ Kepentingan dan keperluan terhadap bantuan tenaga sukarelawan asing bagi Sabah pada tempoh pelaksanaan RMK3 boleh dibuktikan dengan kenyataan Pengarah YPES, Encik Zahri Hj. Suhaili, menyebut: "*Because of the states continues requirement of such volunteers' service especially in the technical and professional field, it is likely that the total numbers of volunteers during the Third Malaysia Plan period to be increased.*" Dipetik dalam, *YPES.802/2/33*, surat Pengarah YPES kepada Encik A.P. Willam, *Regional Representative, British Council*, Kota Kinabalu, bertarikh 3 Jun 1976.
- ¹⁷⁰ Pecahan permintaan mengikut agensi-agensi ialah, Jabatan Pelajaran (28 orang); Kementerian Pembangunan Luar Bandar (20 orang); Jabatan Perkhidmatan Perubatan (9 orang); Jabatan Kerja Raya (8 orang); Jabatan Parit dan Taliair (8 orang); SEDCO (3 orang); Jabatan Muzium Sabah (2 orang); Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak (2 orang); Jabatan Tanah dan Ukur (1 orang); Jabatan Perikanan (1); Perpustakaan Negeri (1 orang); Yunit Perancang Ekonomi Negeri (1 orang), dan; Lembaga Pelabuhan Sabah (1 orang). Lihat, *YPES.802/2/32*, surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, Jabatan Perdana Menteri, bertarikh 31 Mei 1976.
- ¹⁷¹ *ED/BA/43/Vol.1/44*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 17 Mac 1976.
- ¹⁷² *Ibid.*

- ¹⁷³ PPN(E).801/2//Vol.1/77-78, minit mesyuarat mengenai permintaan terhadap sukarelawan asing di pejabat operasi YPES, Kota Kinabalu pada 18 Mei 1976.
- ¹⁷⁴ Permohonan yang dikemukakan oleh Jabatan Pelajaran Sabah pada bulan Mac 1976 melibatkan 28 orang tenaga sukarelawan asing, iaitu UKVSO (9 orang guru bahasa Inggeris) (9 orang guru Matematik & Fizik) (2 orang guru Kimia & Biologi), dan; *Peace Corps* (8 orang guru Kimia & Biologi). Lihat, ED/BA/20/Vol.2/121, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 17 Mac 1976.
- ¹⁷⁵ *Yunit Pembangunan Ekonomi Sabah (YPES).802/2/179*, surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 2 Jun 1977.
- ¹⁷⁶ Mereka adalah; Brent Lee Schlueter (SMK Abdul Rahim, Kudat); Pamela Eyon Schlueter (SMK Abdul Rahim, Kudat; Arthur Hayne Mitchell (SMK Tamparuli, Tuaran); Cynthia Ann Bucher (SMK Gunsanad, Keningau); Timothy Malcolm Johnson (SMK SANZAC, Kota Kinabalu); John Douglas Storey (SMK Badin, Tuaran); Andrew Gregory Tarantino, Jr. (SMK Arshad, Kota Belud), dan; John R. Matis (SMK Mat Salleh, Ranau). Lihat, ED/BA/20/Vol.2/154, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengurus Rancangan/Penyelidikan *Peace Corps*, Kuala Lumpur, bertarikh 8 Januari 1977.
- ¹⁷⁷ Jumlah keseluruhan kedua-dua kontingen tersebut ialah 60 orang. Mereka terdiri daripada tenaga guru untuk sekolah menengah di seluruh Negara termasuk MARA, iaitu 42 guru Matematik dan Sains (30 orang untuk Semenanjung Malaysia, lapan orang untuk Sabah dan empat orang untuk MARA) dan 18 guru TESL untuk Semenanjung Malaysia. Mereka tiba di KL pada awal Oktober dan mengikuti kursus LDN - Kursus latihan bahasa Malaysia, Kebudayaan dan Teknik Mengajar - selama tiga bulan di Melaka. Cik Ruth Bednarz dari SMK Sandakan telah dipinjam untuk membantu program latihan tersebut. Seramai 14 guru tempatan diperlukan (dua orang guru bahasa Malaysia daripada Sabah dan selebihnya daripada Semenanjung Malaysia) untuk menjayakan program tersebut. Semua kos perbelanjaan tenaga sokongan tersebut adalah ditanggung oleh pihak *Peace Corps*. Tetapi Jabatan Pelajaran Sabah hanya mencalonkan seorang. Cikgu Mohd. Fauzi Muda dari SMK Likas untuk ke LDN bermula 16 September 1976. Lihat, ED/BA/20/Vol.2/134, salinan (K.P.(S)0509/YB-5/ Jld.VII(76) surat Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 26 Ogos 1976; ED/BA/20/Vol.2/133, salinan Surat Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 11 Ogos 1976; ED/BA/20/Vol.2/135, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Encik Mohd. Fauzi Muda, bertarikh 16 September 1976.
- ¹⁷⁸ ED/BA/20/Vol.2/122, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah *Peace Corps*, bertarikh 19 Mac 1976.
- ¹⁷⁹ YPES.802/2/133, surat Pengurus Rancangan/Penyelidikan, *Peace Corps*, Kuala Lumpur kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 10 Februari 1977.
- ¹⁸⁰ Arthur H. Mitchell mengajar mata pelajaran Biologi dan Sains Am di SMK Tamparuli, Tuaran. Sejak bulan Februari lagi beliau telah memohon untuk berkhidmat di Taman Negara Sepilok kerana minatnya terhadap alam flora dan fauna. Beliau diberikan jawatan Pembantu Warden di Jabatan Perhutanan Sandakan. Permohonannya hanya diluluskan oleh Jabatan Pelajaran Sabah pada bulan Oktober 1977. Lihat, ED/BA/20/Vol.2/155, salinan Surat A.H. Mitchell kepada Chet Bolay, bertarikh 16 Februari 1977; ED/BA/20/Vol.2/189, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 6 Oktober 1977; ED/BA/20/Vol.2/190, Salinan (YPES.801/8/102) surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 3 Oktober 1977.

- ¹⁸¹ Mereka adalah Duane A. Benson (Matematik - SMK Mat Salleh, Ranau); Wayne C. Summers (Matematik & Sains di SMK Arshad, Kota Belud); Paul R. Kroeger (Matematik di SMK Abdullah, Semporna); Daniel L. Fosco (Sains di SMK Abdullah, Semporna); Timothy M. Johnson (Sains di SMK SANZAC, Kota Kinabalu); Ezra B. Mann (Fizik di UKMS Limauan); Sandra B. Mann (bahasa Inggeris di UKMS Limauan); John R. Matis (Sains di SMK Mat Salleh, Ranau); Brent L. Schlueter (Biologi - SMK Abdul Rahim, Kudat); Pamela E. Schlueter (Biologi di SMK Abdul Rahim, Kudat); John D. Storey (Biologi di SMK Badin, Tuaran), dan; Andrew G. Tarantino (Biologi di SMK Arshad, Kota Belud). Selain daripada 6 orang tenaga guru *Peace Corps* yang baru, empat orang (Benson, Summers, Fosco dan Kroeger) adalah melanjutkan perkhidmatan sehingga akhir tahun 1977. Manakala pasangan suami-isteri Ezra dan Sandy Mann melanjutkan perkhidmatan di Cawangan UKMS, Limauan. Lihat, *PPN(E)*.801/8/Vol.2/44, senarai tenaga Sskarelawan *Peace Corps* di Sabah pada tahun 1977; *ED/BA/20/Vol.2/138*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 7 Oktobor 1976.
- ¹⁸² Beliau ialah Elaine Todd Sewell dan ditugaskan untuk mengajar matapelajaran Biologi dan Kimia di SMK Likas. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/175*, surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, 19 Ogos 1977; *FAJAR*. 1979. Majalah Sekolah Menengah Kerajaan, Likas, hlm. 83.
- ¹⁸³ Kontingen ini telah tiba di Kota Kinabalu pada 23 Julai 1977. Mereka menjalani kursus LDN di Beaufort selama tiga bulan dari 23 Julai sehingga 15 Oktober. Ini merupakan kursus LDN yang pertama kali dilaksanakan sepenuhnya di Sabah. Lihat, *PPN(E)*.801/8/Vol.2/69, surat Pengarah YPES kepada Pengarah Jabatan Imigresen, bertarikh 13 Julai 1977.
- ¹⁸⁴ *YPES*.802/2/179, surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 2 Jun 1977.
- ¹⁸⁵ Guru-guru Sains ialah Debra E. Boydston, Frank Gary Bivings, Jonathan Charles Hall, Mark Rojec, Joseph Cocozza, David Wolock dan Michael Truppo. Guru-guru bahasa Inggeris ialah Brian Fischer dan Daniel Crawford. Seorang *Engineer Technician* untuk Jabatan Parit dan Taliair ialah Stephen Lawrence Penn. Beliau dihantar melalui kontingen MALAYSIA 87 (Program bahasa Inggeris). Manakala seorang jururawat untuk Jabatan Perubatan ialah Barbara Bent. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/208*, salinan surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 17 Disember 1977; *Pokok-Pokok. Peace Corps Malaysia*, Vol. 8. No. 2, Jun 1978, hlm. 35.
- ¹⁸⁶ *ED/BA/20/Vol.3/238*, surat Pengarah Bersekutu Sabah, *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 16 Februari 1981.
- ¹⁸⁷ *PPN(E)* 801/8/Vol.2/12, senarai tenaga sukarelawan *Peace Corps* di Sabah pada tahun 1978.
- ¹⁸⁸ Tempoh perkhidmatan beliau hanya tamat pada 18 November 1979. Lihat, *EDBA 20/Vol.2/230*, salinan surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengetua SMK Agaseh, Lahad Datu dan Pengarah YPES, bertarikh 9 Mac 1978; *Pokok-Pokok. Peace Corps Malaysia*, Vol. 8. No. 2, Jun 1978, hlm. 89.
- ¹⁸⁹ Beliau mulanya mengajar di Semporna (1974-75). Perkhidmatan beliau dilanjutkan pada tahun 1976 untuk mengajar di Ranau. Kemudian tempoh perkhidmatannya dilanjutkan lagi pada tahun 1977 dan 1978. Selepas tahun 1978, beliau mohon melanjutkan perkhidmatan secara kontrak persendirian tanpa ikatan dengan *Peace Corps*. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/178*, surat D.A. Benson kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 Ogos 1977; *ED/BA/20/Vol.2/181*, surat Pengarah

- Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 6 September 1977.
- ¹⁹⁰ Beliau berkahwin dengan Jane Jainah Alliuin dari Tambunan yang mengajar bersama di SMK Mat Salleh, Ranau. Jane adalah graduan daripada Maktab Gaya pada tahun 1974 dan terus ditugaskan di Ranau pada Januari 1975. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/251*, surat D.A. Benson kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 20 Jun 1978.
- ¹⁹¹ *Kementerian Pendidikan, Pejabat Pengarah (KP)(PP)0017/122/13/Jld.IV/(34)*, surat Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 27 Mac 1979; *ED/BA/20/Vol.3/81*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia, bertarikh 17 September 1979.
- ¹⁹² Beliau merupakan guru Biologi dan Sains Moden dengan beban sejumlah 30 waktu seminggu untuk kelas-kelas Tingkatan 4 dan 5. Tambahan beliau adalah Guru Kanan Sains, Penasihat Rumah Sukan dan Penasihat Kelab Geografi di sekolah tersebut. Lihat, *ED/BA/20/Vol.2/250*, surat Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah kepada Pengarah Pelajaran Sabah, 6 Julai 1978; *ED/BA/20/Vol.2/236*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 3 Mei 1978.
- ¹⁹³ Matis amat diperlukan untuk mengatasi masalah kekurangan tenaga guru Sains kepada Tingkatan 4 dan 5 di SMK Mat Salleh, Ranau. Tambahan kemasukan Tingkatan 4 pada tahun 1979 dijangka meningkat. Oleh itu, perkhidmatan beliau telah dilanjutkan sehingga akhir tahun 1979. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/3*, salinan surat Pengetua SMK Mat Salleh (Won Khen Thau) kepada Pengarah Pelajaran Sabah (Marcus Otigil), bertarikh 30 Ogos 1978; *ED/BA/20/Vol.3/14*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, bertarikh 20 September 1978.
- ¹⁹⁴ Storey pula diperlukan untuk menampung tenaga guru Sains di SMK Badin. Tuaran. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/4*, surat J.D. Storey kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 15 Ogos 1978; *ED/BA/20/Vol.3/15*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 23 Oktober 1978.
- ¹⁹⁵ Mereka adalah Duane Benson, Timothy Johnson, John Matis, Brent Schlueter, Pamela Schlueter, Elaine Sewell, Douglas Storey, Andy Tarantino, Gary Bivings, Debra Boydston, Joseph Cocozza, Daniel Crawford, Brian Fischer, Jonathan Hall, Mark Rojec dan David Wolock.
- ¹⁹⁶ Sepanjang tempoh kursus tersebut mereka menginap di asrama Maktab Perguruan Kent. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/12*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengetua Maktab Perguruan Kent, bertarikh 13 Oktober 1978; *ED/BA/20/Vol.3/13*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Ketua Nazir Sekolah dan Pegawai Pelajaran Bahagian Matematik & Sains, Kota Kinabalu, bertarikh 14 Oktober 1978; *ED/BA/20/Vol.3/19*, surat Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah (Khamis Noyo), bertarikh 2 November 1978; *ED/BA/20/Vol.3/20*, surat Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah kepada Pengarah Imigresen Sabah dan Pegawai Daerah Tuaran, bertarikh 7 November 1978; *ED/BA/20/Vol.2/243*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Wakil Kawasan (Timbalan Pengarah) *Peace Corps* (Jerry L. Nelson), bertarikh 3 Ogos 1978.
- ¹⁹⁷ Mereka adalah Dallas D. Cooper di SMK Abdul Rahim, Kudat (Fizik/Matematik/Sains); David L. Lauderdale di SMK Arshad, Kota Belud (Fizik/Sains); Elizabeth A. Boyd di SMK Arshad, Kota Belud (Biologi); Mary A. Pultz di SMK Sandakan (Biologi); Christopher E. Peterson di SMK Kuhara, Tawau (Matematik/Sains);

- Nancy M. Sahakian di SMK Agaseh, Lahad Datu (Sains Am); Andrew K. Perkins di SMK Tamparuli (Fizik/Sains Am); Mark J. Hogan di SMK Majakir, Papar (Fizik/Sains Am) dan Ross A. Whelchel di SMK Menggatal (Kimia/Sains). Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/29-30*, surat Wakil *Peace Corps* Sabah kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 Disember 1978.
- ¹⁹⁸ *ED/BA/20/Vol.3/47*, surat E. Sewell kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 22 Mei 1979.
- ¹⁹⁹ *ED/BA/20/Vol.3/31*, surat Wakil *Peace Corps* Sabah (Jerry L. Nelson) kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 4 Januari 1979; *ED/BA/20/Vol.3/32*. Salinansurat Wakil *Peace Corps* Sabah kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 4 Januari 1979; *ED/BA/20/Vol.3/48s*, salinan surat Wakil *Peace Corps* Sabah kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 1 Jun 1979.
- ²⁰⁰ Masalah ini dinyatakan dengan jelas dalam surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada pihak YPES, menyebut; "...ketika ini Sabah masih lagi kekurangan guru-guru berkelayakan yang boleh mengajar matapelajaran Sains di Tingkatan Menengah Atas, lebih-lebih lagi untuk mengajar dalam bahasa Malaysia di sekolah menengah kerajaan. Ini mungkin kerana kurangnya anak-anak tempatan mengambil bidang Sains dan tidak adanya guru-guru siswazah Sains dari kalangan anak tempatan. Usaha untuk mendapatkan guru-guru berkenaan dari Semenanjung juga gagal kerana di sana pun masih mengalami kekurangan dalam jurusan yang sama." Dipetik dalam, *ED/BA/23/8*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 8 Ogos 1979.
- ²⁰¹ *PPN(E).801/8/Vol.2/128*, salinan [BPE.40/112/13/Vol.4/79] surat Ketua Setiausaha Negara kepada Pengarah *Peace Corps* (Jon Darrah), bertarikh 30 Ogos 1979.
- ²⁰² Ibid.
- ²⁰³ Mereka ialah William B. Downs, Jr.; Ellen Julia Flanagan; David John Hensel; Nancy Fogel; Edward George Grant; John C. Joseph; Jeffrey Peter Lee; Barbara L. Lundbeck, dan; Elizabeth Varnhagen. Lihat, *PPN(E).801/8/Vol.2/142*, surat Ketua Setiausaha Negara kepada Ketua Setiausaha Kementerian Hal Ehwal Dalam Negeri, bertarikh 14 September 1979.
- ²⁰⁴ Kontingen ini menjalani LDN pada 15 September -- 31 Disember 1979. Dua orang guru dari Sabah, iaitu Haji Awang Basrah bin Matusin (Jabatan Pelajaran, Bahagian Wazir Sekolah-Sekolah, Kota Kinabalu) dan Abdul Halim bin Pg. Rambang (SRK Pekan Papar) telah diambil untuk mengajar bahasa Malaysia kepada kontingen MALAYSIA 96 di Semenanjung Malaysia. Kemudian kumpulan yang akan ditugaskan ke Sabah menjalani kursus orientasi dan latihan pratikum di SMK Badin, Tuaran bermula pada 12 November sehingga 31 Disember. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/64*, surat Pengarah Bersekutu Pendidikan kepada Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia, bertarikh 24 Julai 1979; *ED/BA/20/Vol.3/76*, salinan [KP(S)0509/YB-5/Jld.9/(53)] surat Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia kepada Pengarah-Pengarah Pelajaran Pulau Pinang, Kelantan, Perlia, Negeri Sembilan dan Sabah, bertarikh 14 Ogos 1979.
- ²⁰⁵ David J. Jense di SMK Kuala Penyu (Matematik); William B. Downs Jr. di SMK Bingkor (Sains/Matematik); Jeffrey Peter Lee di SMK Mat Salleh, Ranau (Fizik); Barbara L. Lundbeck di SMK Mat Salleh, Ranau (Matematik); Ted Grant di SMK Abdullah, Semporna (Sains/Matematik); Ellen Julia Flanagan di SMK Badin, Tuaran (Sains/Matematik); John C. Joseph di SMK Majakir, Papar (Kimia); Nancy Fogel di SMK SANZAC, Kota Kinabalu (Kimia/Fizik/Matematik);

- Elizabeth Varnhagen di SMK Bongawan (Sains). Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/100*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Timbalan Pengarah *Peace Corps*, bertarikh 7 Disember 1979; *ED/BA/20/Vol.3/105*, salinan surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 3 Oktober 1979.
- ²⁰⁶ Jonathan Hall dan Daniel Crawford bersedia untuk menyambung perkhidmatan pada tahun 1980 kerana keperluan terhadap tenaga guru Matematik, Sains dan bahasa Inggeris di SMK Pengiran Omar, Sipitang. Hall adalah guru Sains Am dan Matematik di Tingkatan Atas dalam bahasa Malaysia. Crawford adalah guru bahasa Inggeris di tingkatan atas. Kedua-duanya juga boleh mengajar Geografi tetapi dalam bahasa Inggeris. Permohonan mereka termasuk Mark Rojec telah dikemukakan pada bulan September dan diluluskan pada bulan November. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/68*, surat Pengetua SMK Pengiran Omar (Othman Mahali) kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 8 Ogos 1979; *ED/BA/20/Vol.3/75*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 12 September 1979; *ED/BA/20/Vol.3/101*, surat Pengarah YPES kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 13 November 1979; *PPN(E).801/8/Vol.2/137*, surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 15 September 1979; *ED/BA/20/Vol.3/75*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 12 September 1979; *PPN(E).801/8/Vol.2/140*, surat Pengarah YPES kepada Ketua Setiausaha Negara, bertarikh 18 September 1979.
- ²⁰⁷ *ED/BA/20/Vol.3/129*, surat Timbalan Pengarah *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 1 Februari 1980.
- ²⁰⁸ Beliau berkata, "Dimaklumkan dengan sukacitanya bahawa ketika ini Sabah masih lagi kekurangan guru-guru berkelayakan yang boleh mengajar matapelajaran Sains dan Matematik di Tingkatan Menengah Atas, lebih-lebih lagi untuk mengajar dalam bahasa Malaysia di sekolah menengah kerajaan. Ini mungkin kerana kurangnya anak-anak tempatan mengambil bidang Sains dan Matematik, dan tidak adanya guru-guru siswazah Sains dan Matematik dari anak tempatan. Usaha untuk mendapatkan guru-guru berkenaan dari Semenanjung juga gagal kerana di sana pun masih mengalami kekurangan dalam jurusan yang sama. Sukacita dapat kiranya permohonan ini diluluskan supaya pengajaran dan pembelajaran Sains dan Matematik di sekolah-sekolah dapat diteruskan dengan baiknya". Dipetik dalam, *ED/BA/20/Vol.3/159*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 12 Jun 1980.
- ²⁰⁹ Ibid.
- ²¹⁰ Peranan mereka adalah membantu berbagai-bagai aktiviti koperasi di beberapa daerah di Sabah. Antaranya KO-NELAYAN, KOJASA, Koperasi Guru-Guru Maktab Gaya, Koperasi Sekolah Menggatal dan sebagainya. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/179*, surat Pengurus Besar KORAS kepada Pengurus-Pengurus KO-NELAYAN, KOJASA, Koperasi Guru-Guru Maktab Gaya dan Koperasi Sekolah Menggatal, bertarikh 7 Julai 1980.
- ²¹¹ *ED/BA/20/Vol.3/177*, surat Pengarah *Peace Corps* (Gary W. Brenneman) kepada Ketua Setiausaha Kementerian Pelajaran Malaysia, bertarikh 14 Julai 1980; *ED/BA/20/Vol.3/196*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengetua SMK Mat Salleh, bertarikh 6 Oktober 1980.
- ²¹² *ED/BA/20/Vol.3/222*, surat Pengarah Bersetuku/Sabah, *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 31 Disember 1980.

- ²¹³ Mereka adalah Gregory Thomas di SMK Tawau (Matematik/Sains); Paul Tiskus di SMK Kunak (Sains/Biologi/Matematik); Robert Senk di SMK Sandakan (Matematik/Fizik); Jeffrey Newman di SMJK St. Patrick, Tawau (Matematik); Charlotte Pavelka di SMK Membakut (Matematik/Sains); Paul Hegre di SMK Tenom (Matematik); Colleen Harley di SMK Pengiran Omar, (Matematik/Sains); Linda Bailey di SMK Gunsanad (Sains), dan; Leslie Poole di SMK Bingkor (Matematik/Sains). Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/219*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah Bersekutu/Sabah *Peace Corps*, bertarikh 16 Disember 1980.
- ²¹⁴ Mereka adalah Christopher Peterson, Dallas Cooper, Mark Hogan dan Adrew Know Perkins. Lihat, *ED/BA/20/Vol.3/207*, surat Pengarah YPES kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 16 Oktober 1980; *ED/BA/20/Vol.3/191*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 12 September 1980; *ED/BA/20/Vol.3/211*, surat Pengarah Imigresen Sabah kepada Pengarah Unit Perancang Ekonomi Sabah, 15 November 1980.
- ²¹⁵ *ED/BA/20/Vol.3/220*, surat Pengarah Bersekutu/Sabah, *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, 13 Januari 1981.
- ²¹⁶ *ED/BA/20/Vol.3/272*, salinan surat Pengarah Bersekutu/Sabah, *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah, bertarikh 29 Jun 1981.
- ²¹⁷ *ED/BA/20/Vol.3/236*, surat Pengarah Bersekutu/Sabah, *Peace Corps* kepada Pengarah Pelajaran Sabah. Bertarikh 2 Februari 1981.
- ²¹⁸ *ED/BA/20/Vol.3/250*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 23 April 1981.
- ²¹⁹ Sekolah-sekolah berkenaan ialah SMK Tamparulin, SMK Bongawan, SMK Pg. Omar, SMK Kuala Penyu, SMK Membakut, SMK Gunsanad, SMK Bingkor, SMK Tenom, SMK Majakir, SMK Badin, SMK Mat Salleh, SMK Kota Marudu, SMK Abdul Rahim, SMK Beluran, SMK Bogaya, SMK Abdullah, SMK Kunak, SMK Kiulu, SMK Agaseh, SMK Tambunan, SMK Kuhara, SMK SANZAC, SM Vokesyenal Keningau, SM Vokesyenal Sandakan, SM Vokesyenal Kota Kinabalu dan SM Vokesyenal Tawau. Ibid.
- ²²⁰ Sekolah-sekolah yang berkenaan ialah SMK Tamparulin, SMK Bongawan, SMK Pg. Omar, SMK Kuala Penyu, SMK Bingkor, SMK Majakir, SMK Badin, SMK Mat Salleh, SMK Abdul Rahim, SMK Abdullah, SMK Kuhara dan SMK Sanzac. Ibid.
- ²²¹ *ED/BA/20/Vol.3/258*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 14 Mei 1981; *ED/BA/20/Vol.3/263*, surat Pengarah Pelajaran Sabah (Marcus Otigil) kepada Pengarah YPES, bertarikh 6 Jun 1981.
- ²²² *ED/BA/20/Vol.3/259*, surat Pengarah Pelajaran Sabah kepada Pengarah YPES, bertarikh 2 Jun 1981.
- ²²³ Lihat Gerald S. Maryanov, *The Representative Staff as Intercultural Mediators in Malaya*, dalam, Robert B. Textor. (ed), *Cultural Frontiers of the Peace Corps*. Massachusetts: The M.I.T. Press, 1966, hlm. 68.
- ²²⁴ Ibid., hlm. 83.